

Szertartások és vallási szokások az unitárius egyházban.

Kereszttség.

A reformáció hatása.

6-ik közlemény.

A reformáció figyelme nagy mértékben kiterjedt a keresztelés tanára. Minthogy csak az a tan helyes és megtartandó, amely a biblián alapszik, a keresztelés megtartandó, de olyan értelemben, ahogy a bibliából kimutatható. Minthogy Jézus a megtérés keresztességét 30 éves korában hajtatta végre (αφεσ αρτι) csak a felnőttek keresztége felel meg a biblia tanításának. Ez a gondolkozás eredményezte az anabaptizmust, az újrakeresztelést, mert a gyermekek keresztelése nem volt a biblia tanítása szerint. Terünk nem engedi, hogy ezt az új irányzatot, — melynek különben előfutárja volt a megelőző évszázadokban — részletezzük.

Csak rámutatunk a reformáció elején jelentkező tanításra.

A katolikus egyház követte Augustinus magyarázatát: A keresztelés sacramentum. A sacramentum látható jele a láthatatlan kegyelemnek. A római Káté szerint: tudjuk a hit fényénél fogva, hogy a Sacramentumban benne van a mindenható Isten ereje, melynélfogva olyan a hatása, amilyen különben nem volna. Kegyelmet tartalmaz, kegyelmet oszt.

Luther szerint: nem a víz, hanem Isten ígéje teszi a hatást, ami a vízzel és a vízben van. E nélkül a keresztelés nem keresztelés, mert a bűnök bocsánatára adatott és osztott. Aki e szavakban hisz, hiszi amit jelentenek: a bűnök bocsánatát. A régi protestánsok a keresztelést ujrászületésnek tartották. Luther elvetette a só és olaj használatát. A helvét második confessio elvetett minden ceremóniát.

A reformáció radikálisai még a gyermekkeresztelést is eldobták. A kisgyermeket újra keresztelték nagy korában (anabaptisták).

Heltai Gáspár 1559-ben kiadott Agendájában¹ a keresztelés módját így írja: Először kérdje meg minster a komákat, miért hozták a gyermeket... mivelhogy keresztelni hozták a gyermeket, kérdezze meg minek akarják keresztelni. Annak utána eképpen szólítsa őket miérthogy szerelmetek (!) ide hozta a gyermeket, hogy megkereszteltessék és a szentegyházba bevételtessék: halljuk meg az Urnak ígéből minemü becsületben legyenek a mi Urunk Isten-nél a mi gyermekecskéink és minemü gondja legyen az Ur Jézus-nak örölkük. Márk 10 r. alapján folytatja a beszédet, azután ima (könyörgés). Azután a miniszter térdre esvén imádkozzék a komákkal együtt: Miatyánk... Ezután intés a komákhoz, akik a gyermek képében felelnek.

Hosszas lefolyású szertartás következik, melyet az erdélyi reformátusok részben megtartottak. Az unitáriusok eljárása nagyon átalakult.

A lengyelek 1565-ben Wingrowban zsinatot tartottak.² Az erdélyi atyafiak levelet küldöttek a zsinatra. A zsinat csatlakozott az antitrinitáriusokhoz. Elvetette a kisdedek keresztelését, mert az első keresztény egyházban sem gyakorolták, az evangélium sem rendeli. De nem tiltották el, hanem kinek-kinek tetszésére bízták, ajánlván, hogy az atyafiak szeretetben éljenek és egymás iránt türelemmel viseltessenek.

Dávid Ferenc arra utal, amit Krisztus és az apostolok csináltak. A keresztelést megelőzi a doctrina vagyis először meg kell ismerni jelentőségét. Először rá kell vezetni a hitre. Krisztus kérte, hogy kereszteljék meg s megkereszteltetett.³

Az erdélyi unitáriusoknál új irányt jelölt a Dávid Ferenc fordításában 1570-ben megjelent: „Könyvecske az igaz Keresztyéni Keresztségről és a pápa antichristus majmozásáról“, melyet dr. Wi-

¹ Agenda azaz szentegyházi cselekedetek, mellyeket követnek közönségesképen a keresztyéni miniszterek és lelkipásztorok. Ujjonnan nyomattatott. Cum gratia et privilegio Seranissimarum Majestatum Regiorum Hungariae etc. Colosvarba 1559.

² 47 pap, 18 nemes és sok közember volt jelen.

³ Dávid Ferenc: De regno Christi et Antichristi Liber primus. Baptismi mysterium.

lini Sándor Warsóból, saját német fordításában 1569 aug. 19. napján küldött meg Dávid Ferencnek.¹

Erős propaganda könyv a gyermeckeresztelés ellen. „Az első apostolok öreg embereket kereszteltek, kik Uristennek igéjét megtanulták és az igaz hitökről vallást tettek. (E könyveske 1—5 rész. Kérdések és feleletek). A gyermekek olyan állapotban vannak, mint Ádám a bűn előtt, nem tudván sem gonoszt, sem jót. A gyermekek kedvesek Istennek és pedig örökké üdvözülnek az Atya Istennek nagy és kimondhatatlan nagy kegyelméből a mi Urunk Jézus Krisztusunk általa... Nagy tudatlanság és gorombaság, hogy az emberek elhányják a szegény gyermeket, mikor kereszttség nélkül az ő együgyűségében és ártatlanságában hal meg és nem a több hiv keresztényekkel temetik el őket.

Az igaz kereszttség szent lélektől leszen belől lélekben az ujonnan születésben... Ezek Isten fiai lesznek, keresztényeknek nevezetnek“.

1572-ben, tehát egy évvel a János Zsigmond halála után, Báthori fejedelem vádolja az unitáriusokat: A Krisztust istenségétől, a szentlelket essenciájától fosztották meg s a gyermeket kereszttség nélkül is üdvözítik² és az embert minden büntől megszabadítják úgyhogy Isten, akit praedestinált üdvözül, akit nem, kárhozik, mert szabad a fazakas a sárral. De csudálkozom ezen, miért hát oly szorgalmatosok, curiosusok az más ember dolgába, hogy nem várják el, ha nem praedestinusok, talán még ő reájuk is kerül az uraság, vagy ha nem praedestinus azt is elveszti az mi vagyom.³

Dávid Ferenc így szól: Rövideden (azért) ezt vallom: Keresztelni Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevében, nem a Szentháromság Istennek nevében, sem az egy állatu és három személyü Isten-

¹ A Tisztelendő és Istentől tanított Dávid Ferencnek az Isten Fiának Evangeliumának hirdetőiének, a dicziretes Erdeli Fejedelemlennek udvarában, Istennek kegyelmességét és békességét, azon Jezus Christusban mű Urunkban „hogy minden emberek juthatnának az Urnak igéjének és igazságának ismeretére“.

² Erd. Orsz.-gyül. emlékek II. köt. 526. l. idézi Jakab Elek 203. l. A fejedelem levele Listhi Jánoshoz szól.

³ Érdemes elmélkedni a fejedelmi szavak felett annak, aki a hitelvel fejlődését és akadályait tanulmányozza.

nek nevében keresztelni, hanem vallást tenni, hogy az Atya minden jó ajándékoknak első és igaz kútfeje a Kinek nevében a Krisztus által vagyon megengesztelésünk az Atya Istennel és ő általa adatnak nekünk Istennek minden javai . . .

A Szentléleknek pedig nevében keresztelünk, mert mindnyájan kik igazán kereszteltetünk a Krisztusban öltözünk és a Szentléleknek ajándékát vesszük (Lk 24., Cs. 1,2.).

Vallom ez igéknek folyásából, hogy ha valaki igaz keresztiséget akar felvenni, hogy megismerje és higgye, hogy az Atya Istentől adatik főképpen ez a jó önekie, és hogy ő igazítja őtet és minden bűneit eltörli csak ő magáért. (1556-ban megtiltatott a bábák, dajkák és parasztnépek által való keresztelés. (Rövid m. 34.)

Lelesi jézsuíta 1579-ben, Dávid Ferenc elítéltetése után írja: Keresztelnek Atyának, Fiunak, Szentléleknek nevében, de nem a Szentháromság Istennek nevében.

Sem a jézsuiták, sem mások, akiket a nagy buzgóság a trinitárius keresztelés mellett hevitett, nem tudtak csak egy apostolra is hivatkozni, aki ezt a formulát ismerte vagy ajánlotta volna. Tehát jogosan mondhatjuk, hogy az apostolok idejében, legalább is Krisztus halála után száz esztendeig (150) nem ismerték, nem használták az Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevében szóló keresztelésformulát.

Dávid Ferenc tagadta Ján. evangéliuma első részének a hitelességét, továbbá a Máté evangéliuma 28. részében e szavakat: elmenvén, tanítsatok minden népet, megkeresztelvén őket Atyának, Fiunak, Szentléleknek nevében. Azt mondja Dávid: ezek Hieronimustól származnak s a margóról csuszatták be a szövegbe.

Hunyadi Demeter püspök Bod szerint: adott ki valami könyvet a kis gyermekeknek kereszttségéről, hogy meg kell tartani az ekklesiákban, mivel azelőtt két esztendővel egészen kihagyták és kiirtották volt ekklesiájokból a keresztiséget.¹ Részt vesznek a felnöttek keresztelésében különösképpen a socinianusok. Ostorodius megkeresztelkedvén unitárius hitét megvallja, Volkoliust visszafogadják, miután ujra keresztelkedett a Chmelniki zsinaton. Radecki

¹ A felnöttek keresztelését Sommer János 1565-ben megjelent Tractatus aliquot Christianae religionis művében: 15 éveseket kell megkeresztelni. (Dr. Borbély I. Ker. Magv. XLIX. 200 l.)

Máté a megkeresztelkedéskor unitáriusnak vallja magát, hasonlóan Smalcius Bálint (1592.), ki Socinusnak lelkes hive volt.

Nagyon élénk fényt vet a XVI-ik évszáz unitáriusai felfogására egyebek mellett az, hogy Kósa János püspök (1597—1601) Katechézisében (az üdvösségnek fundamentumáról) azt írja: a keresztelés (mosódás) külső jele a mi belsőképpen való ujjon születésünknek és uj életünknek, mely hűt által lészen bizonyosságra.

E felfogás igazolására Jézus intelmét: elmenvén stb., de jóval inkább a Péterét (Csel. 238. II.) adja elejökbe: térjete meg és keresztelkedjete meg mindnyájan a Jézus Krisztusnak nevében a bűnöknek bocsánatjára és veszítek a Szentlélek ajándékát. A kik azért örömet vevék az ő beszédét, megkeresztelkedének és hozzájuk csatlakozott mintegy háromezer lélek.“

„Filep is megtért és megmosódék, az hűt és vallástétel után megbizonyítá hűtít az mosódásnak jelével.“ A Cselek. könyve szerint Filep is keresztel és csak az vala a feltétel: „Ha teljes szívből hiszel, meg lehet keresztelkedned. A felelet: Híszem, hogy Jézus Krisztus Isten fia. Ezt követte a keresztelés, „mert mindketten leszállanak a vízbe, megkeresztelé őt és mikor feljöttek, az Urnak lelke elragadá Filepet.“

A pogányok is, mikor hittének, megmosódtak. Mindezek megmutatják — folytatja Kósa püspök — kiknek illik élni a mosodással; t. i. „az kiket Isten már megajándékozott az értelemmel és az ő kegyelmének igaz ismeretivel“.

Ezután megmagyarázza a formulában használt szavak (A., F., Szl.) értelmét, kissé bővebben, de ugyanolyan módon, mint Dávid F.-nél láttuk. Érdekes a Kosa keresztelésformája:

N. Imé én tégedet, hallván vallástételedet, megmoslak a názareti Jézusnak, vagy Atyának, Fiunak, Szentléleknek nevében, a te bűneidnek bocsánatjának bizonyosságára, hogy elvegyed Istennek szent lelkét, kivel igazgattassál, a te hivatalodhoz méltó életnek viselésére és várhasd örömmel az ítélő Krisztust, ki előtt félelem nélkül megállván, elvehessed a meghervadhatatlan koronát, az örök életet. Amen.

Ezt követte intés a megmosódottakhoz.

Socinus így szól:

Ugy ítélem meg, hogy ez nem mindig volt szabály az egyházban és nem minden keresztény, aki a Krisztus követője lett,

volt rákényszerítve. Ha mégis a mi napjainkban gyakorolni kell, azokkal akiket keresztényekké tettek, gyakorolják.

Miután a vizzel való keresztelés, ha a Jézus Krisztus nevében végezik, csak árnyéka a Jézus Krisztus nevében megbocsátott bűnöknek s mintegy az ő vallásába való beiktatás, semmitem sem közöl-
tetik vele, hanem csupán felelevenítése annak, a mi meg volt adva s a mi bizonyos ki fog tölteni rá (Op. Tom. I. 350.).

A csecsemőkeresztelést nagy és bántó hibának tartotta. Nagy-
on elítélte a kálviniánusokat és a pópistákat, akik emiatt üldöz-
ték az ellenkezőket. A biblia szerint egyedül helyes eljárás, hogy
mielőtt valaki a keresztiséget a Krisztus nevében felveszi, legyen
Krisztus tanítványa (Csel. II. 38,4¹, VIII. 16,37., X. 40., XIX. 5. —
Rees Rac. Cat. 253.)

A deési egyezés előtt és azután.

A keresztelés első unitárius szabályozása 1626-ban történt (Radczyki Discipl. Eccl.), melyet 1694-ben Almási Mihály püspök némi módosítással újra kiadott a második kiadásból. Az elsőben a titokzatos szentségek, úrvacsora és keresztiség, az akkori panaszok és kifogások figyelembe vételével, rendeltetnek el, a másodikban csak ilyen megokolással vezetik be a gyakorlatba: a titokzatos szentségeket, t. i. az úrvacsorát és a keresztiséget, a mi egyházunkban leginkább a következő okokból itéltük gyakorlandóknak: mert a szentírásban bizonyíték van róluk s mert az egyházban mindig voltak jelei s a gyengébbek az elhagyás következtében kárt vallának s elhagyásuk azt a gondolatot ébreszthetné, hogy csak az első keresztényekre vonatkoztak, másfelől a nem keresztényekkel összeelegyithetnének.¹

Érdemes figyelembe venni, hogy a két szentség közül az úrvacsora van első helyre téve, mert fontosabbnak és általános érvényűnek tartották. Mi a kronológiai rendet követjük.

Az 1626. évi Rendtartásban a keresztelésről ezt találjuk: „Mint hogy a kisdedek keresztelése még most is el van fogadva, a mely egyházban a szülők kívánják, ez a helyi szokás szerint,

¹ Az első kiadás azt is felhossa okul, hogy a megelőző években a keresztelés elhanyagolás, a gyengék megbotránkozása is sok bajt okozott.

lelkiismeretfurdalás nélkül, azon módon kiszolgáltatható; de az embereket a szertartás céljáról ki kell oktatni, miképp ezt Radeczki püspök úr a kereszteleőről irt formulájában elég helyesen kifejtette.

Ügyelni kell főképp arra, hogy az emberek erről a szertartásról nehogy igen sokat tartsanak, mivel a kereszvény köznép e dologban nem csekély tévedésben van. Éppen azért gondot kell fordítani az emberekkel annak megérttetésére, hogy a kisdedek kereszteleését sem Krisztus, sem az apostolok nem rendelték el és nem állapították meg, hanem az egyház hozta be, amit a botránkozás kikerülése okából tűrni lehet.¹

Már fennebb volt alkalmunk elmondani, mily erős elszánt-sággal léptek fel a kereszteleés ürügye alatt az orthodoxa ekklesia vezetői az unitáriusok ellen. 1632-ben Keserüi Dajka püspök Enyedre hívja az unitáriusokat, hogy a kereszteleőről felállított tétéleit megvitassák. Az unitárius papok tiltakoztak.

Nem sok foganatja volt, mert pár esztendő mulva már fejedelmi fölhívásra kell megjelenni Deésen, hogy a kereszteleés ügyét elintézzék. E helyen elégedjünk meg a főbb rendelkezéssel:

„A sacramentumok adminisztrálásában is legyen a recepta Unitaria Religio és Ecclesiastica Disciplina szerint, a kisdedek, gyermekek, Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevében kerereszteleésenek megh“.

A kereszteleés miatti zaklatásnak, üldözésnek és az unitárius hivek térítgetésének nem szakadt vége, mert a szentíráásra támaszkodó igazságtól nem könnyen tágit, akinek ítélete és meggyőződése van. Az a Jézus, aki 30 éves korában vetette magát a kereszteleés alá, a kis gyermekeket nem azért hívta magához, hogy megkereszteleje, hanem azért, hogy megáldja őket s boldoggá tegye magát abban a tudatban, hogy ezek ártatlanok s ezeké a mennyek országa.

Dajka Keserüi János, aki a Bethlen és utódai támogatásával az unitáriusokat összezuzta, még azt a szivességet is megtette, hogy a *kereszteleés módjáról*, jelentéséről és hatásairól I—XV. pontba

¹ Szükséges utasi árok az egyházi rendszabályokhoz. 1629. (Tóth Gy. III. 34.) Minden elismerésünk és hálánk kíséri dr. Tóth Györgyöt egyházi törvényeink három kötetéért.

foglalt magyarázatot és utasítást adott. Nagy súlyt helyez arra, hogy a keresztelés szükséges, elkerülhetetlen.

A háromszéki unitárius papoknak a református zsinat előtt kellett vizsgát tenni és akkor e XV. pontból álló confessiot a keresztelésről, el kellett mondani.

A XVII-ik évszáz második felében az unitáriusok is gyakorolták a keresztyák és anyáknak a keresztygyermek iránti kötelessége igen komoly hangsúlyozását. Jövedétsinél találjuk a következőket: arra rendeltettek, hogy a kis gyermeket az Isten és a Krisztus felől való igaz tudományban felneveljék és hogy a kiseded gyermek kezében vallást tegyenek. A pap így járt el: Hogy annak okáért én is bizonyosabb lehessen az ti hitetekről, azt kérdem az keresztyáktól és anyáktól: hiszitek-e, hogy az atya legyen egyedül az Isten a mennynek, földnek és tengereknek teremője; hogy Jézus Krisztus legyen ennek az Istennek egyetlen egy fia; hogy a Szentlélek az Atyaistennek ereje és hatalmassága, mely szentléleknek erejével munkálkodik az emberekben. A kérdésekre valószínűleg igennel feleltek, de erre vonatkozó írott adatunk nincsen.

Az unitárius felfogás a dési rendelkezés után is nagyon nehezen idomult át. Agh István püspök ragaszkodik a „mosodás“ ősi kifejezéshez s a Cselekedetekből már idézett eljárást tartja fenn a felnőttek (a pogányból vagy zsidóból áttértek) megkeresztelésénél. Ezt meg kell előzni „a Krisztus tudománya felől való felvilágosodásnak“. A keresztyén szülőktől származott kisededek keresztelése „nem a bűntől való megtérés jeléül végeztetik, mert az Ur Krisztus nem volt bűnös, hanem az ő tisztaságában és szentségében való megmosodásnak jelentése, úgy a kisededek is megkereszteltetnek ma a Krisztustól rendeltetett keresztséggel, nem hogy jelentse megtéréseket, mert ők is szentek, ártatlanok, mint szent törzsöknek szent ágai, sőt a jobb és bal kéz között különbséget tenni nem tudnak, úgy a Krisztus igaztudományát is nem tudják, nem értik, hanem azon szent keresztséggel az atyák és anyák megkereszteltetik őket, annak bizonyítására, hogy magzatjokat a Krisztus szent tudományában kívánják nevelni“.

Akár háznál, akár a gyülekezetek helyén legyen, igen helyesen vétetett be, hogy előre az atyák és anyák jelenlétében a pap tanítást tegyen rövidesen a keresztségnak természetéről, annak utána könyörögjön Istennek...

„Lehet itten a Krisztus Jézust is imádni, segítségül hívni és a kisdedet a Krisztusnak is ajánlani, mint jövőben főmestere-
rének“.

Ez a tétel némi megvilágítást vár. Vehető úgy, mint a deési rendelkezés mérsékelt ismétlése, de az utolsó változat szerint leg-
helyesebb, ha a kisdedet a nagy mester tanítványai közé sorozottnak
tekintjük.

A Kósa-féle formulával összehasonlításra igen alkalmas az
Aghé, aki invocatív szövegül ezt adja:

„A mi segedelünk a Jézus Krisztus nevében legyen az Is-
tentől, aki teremtette az embert és ma is az ő anyjának méhébe
csodálatosan formálja“.

Ezután következik a tanítás (oracio, beszéd), könyörgés, azután

„a vizet fejére tölti s kezével mintegy megmosogatván így
szól: én tégedet N. N. keresztellek vízzel atyának és fiunak és
szentléleknek nevében. Az Ur Isten tégedet tartson meg és neveljen
testedben és lelkedben, Isten és emberek előtt való kedvességben“.¹

A XVIII-ik évszáz végén Dersi Mózes karácsonfalvi pap így
módosítja:

„Én tégedet keresztellek a Jézus Krisztus ekklesiájának kebe-
lében, Aty. F. Sztnek nevében. A te neved az emberi társaságban
lészen, T. T.

Mint rendkívül érdekes és nevezetes adatot jegyezzük föl, hogy
még a XVIII. évszázban is kereszteltek nagy gyermekeket.

Ezek a keresztelést megelőzőleg a kis katechesist betanulták
s azután mentek a keresztelésre. Ekkor a keresztelés megtörténvén,
a következő vallomást tették:

Krisztus hadnagyomnak vagyok már egy hive
Melyet jelent a szent mosodásnak vize,
Melyet tiszteletes uram rám hinteze,
Jelent keresztatyák rám tám tétetett keze.

¹ Agh István felveti azt a kérdést, hogy helyes-e megkeresztelni a más
egyházakból átlépőket? Az unitáriusok is megkeresztelhetik „de minthogy
minden igaz fundamentum nélkül való dolog . . . nem ítéltetik helyesnek, hogy
az unitáriusok a más vallásokról hozzájuk állókat megkereszteljék“. Azt is
kérdézi, hogy helyes volna-e az átállóktól esküt venni? Ha az ilyent a jó
lelkismeret mely az igazság-*nak* vallásához kötelezi az embert, meg nem tartja,
az eskűs nem tartja meg“.

Miért az Atyának én is tudományát
Mig élek meglartom Krisztus hagyományát,
Követvén szent lélek belső sugallását
Hogy végre elvégyem örök élet javát.¹

Szentábrahámi püspök tanítása a Derzsi Károly fordításában minden pap előtt tárva van. A két szertartást isteni kegyelem jeleinek mondja. Ugyanazt az eljárást követi, amelyet közleményünkben részben ismer az olvasó. Nagyon érdekes a 4 §.: „Az anyag vagy a jegy a keresztségben *a használatnál fogva szentelt víz*. Az Isten és az emberek közötti szent szövetség jegye.

Az unitárius felfogás jut kifejezésre a 10 §-ban: A „keresztény gyülekezetben oly sok századon át gyakorolt keresztelés el ne ítéltessek és a csecsemők a keresztények nagy botrányára ettől a szertartástól el ne vonassanak.“ Ez óvás a gyermek-keresztelés elhanyagolásával szemben, ámbár „a keresztelés szertartása egyedül és önmagában üdvösségre nem vezet“.

Hasonló megjegyzés (11 §.): A keresztség nem közvetítője a hitnek s nem eszköze az újjászületésnek, mert e kettőnek a felnőtteknél a keresztséget meg kell előznie.

Szentábrahámi a hármasság formulát megtartja, de az élet letompítja azzal, hogy a Máté 28 19 szavainak nem ismétlését, hanem lényegét ajánlotta. Egyben hozzáteszi, hogy az apostolok nem tudtak erről a formuláról és a Jézus Krisztus nevére vagy a Krisztusra kereszteltek. Erről mi már fennebb nyilatkoztunk.

Befejezésül ismertetjük a legkésőbbi utasítást, a Ferencz Józsefét.

Ferencz József 1878-ban „*Egyházszerartási dolgozatok*“ cím alatt kiadja első nyomtatott agendás könyvünket. A 186 oldalra terjedő mű ma is mintául szolgál. Tárgyunkra vonatkozólag a keresztségről írott értelmezése érdekes, mert a XIX-ik évszázad előhaladott felfogását mutatja. A keresztség, mint a keresztény anyaszentegyházba beavatási szertartás lényege, unitárius hitelvek szerint abban áll, hogy a keresztelő lelkész a keresztanya által annak végrehajtása alatt karjára vett csecsemő fejére, kegyes hivek által e célra készített kehelyből, tiszta természetes vizet öntvén, e szókat mondja:

¹ Püspöki vizsgálataim alkalmával nehányszor hoztak keresztelésre 5—6 éves gyermeket. A legújabb intézkedések szerint kereszteleetlen gyermeket iskolába fölvenni, annál inkább konfirmációra bocsátani tilos.

Én tégedet N. megkereszteltek Atyának, Fiunak és Szent Léleknek nevében. E szertartást természeténél és a célnál fogva az unitárius egyház megalakulása óta meghatározott ünnepélyességgel szokás összekötni, mi által a tény felsőbb kenetet és keresztény egyházi jelleget nyer, külső alakja a vallásos hitélet megható buzgósági nyilatkozatává válik.“

„A keresztelésnek nem hitelvileg vagy kánonszerűleg, de az egyház régi szokása és a hagyomány által meghatározott helye a hitfelekezeti templom, a lelkeszi lak vagy a szülői ház s a körülmények szerint mindhárom helyen jogérvényesen végrehajtható“.

Néhány kiemelkedő részre föl kell figyelnünk. Első s legfőbb az, hogy a keresztelés keresztény, tehát az egész egyházba beavatás, ami azt jelenti, hogy az unitárius pap keresztelése által az egész keresztény egyháznak van tagjává téve, tehát épp olyan értékű, mint akár a katolikus, akár a protestáns keresztelés. Ezzel az is el van ismerve, hogy a keresztelés gyakorlása nem mellőzhető, tehát a keresztelést a papnak gyakorolni kell. Az is kitetszik, hogy *hitelvi* jelentősége van, tehát nem elég, hogy a szülők keresztények, habár áll amit az irás mond: ha a törzsök szent, az ágak is szentek.

A keresztelés alanya a csecsemő, anyaga a tiszta forrás-víz és végrehajtója a pap. Tehát az ujkor papja egészen a deési egyezés alapján áll, mert a kis gyermeket kereszteli meg, akinek kereszténynyé levéséért a szülőket és a keresztszülőket teszi felelőssé.

Ferencz József¹ sulyt helyez az ünnepélyességre, de egyben „felsőbb kenet“-nek mondja. Ez a szó ritkán fordul elő régi írónknál s unitárius hitfelfogásunk körében nincsen jelentősége, csupán egyházpolitikai szempontból, kifelé. Minthogy a pap a tiszta vizet né-

¹ A keresztelés idejét Ferencz József „hónapokra haladhatónak“ mondja, mert „az egyház a szülők szabadságát nem korlátozza“. Sőt azt is kimondja, hogy ha a gyermek keresztetetlenül hal meg „üdve iránt észszerűleg aggodalmat nem támaszthat“. Unitáriusok értelme szerint a Jézus által szerzett vallásos cselekvény szentséggé — Sacramentum — az alapító erkölcstana és példája szerinti életre való elkötelezés, az isteni kegyelem, a jóságos cselekedetek és ama tanok szerinti kegyes élet által lesz.“

Ferencz József magyarázatának megvilágítására tudnunk kell, hogy mikor könyve megjelent a tekintélyes öreg unitáriusok, vele és más liberális gondolkozókkal szemben, még mindig ragaszkodtak a deési egyezéshez, azt kötelezőnek tartották. Ferencz József, Kátéja újabb kiadásaiban, már emancipálta magát e tradicionális megkötöttség alól.

melykor eltörölgeti a kisgyermek fején, talán erre irányul a kenet szó, melyet azonban a „felsőbb“ jelző spiritualis értéküvé minősít.

Ez rövid foglalatja a kereszteleőről ismert főbb adatoknak. Ferencz József mellőzi a mult sokféle változatát.

A magunk részéről helyeseljük s ahol még nincsen gyakorlatban, óhajtjuk, hogy a kereszteleést a templomban, istentisztelet után, a gyülekezet előtt végezze a pap. A kereszteleés kitűnő alkalom arra, hogy az egyház szerepe ezzel a szertartással is kiemelkedjék a köznapiságból, de még kitűnőbb azért, mert a lelkésznek módot ad arra, hogy a szülők, keresztszülők s a nép előtt kihangsulyozza a *gyermek* nagy értékét. Itt és így lehet elenyésztetni azt a könnyelmű gondolkozást, hogy a kis gyermek (csecsemő) nem vehető emberszámba, tehát őt nem illeti meg az emberhez méltó elbánás. A lelkipásztor-pap boldog örömmel adja rá áldását. mint a jövő reményének új csillagára.

Dr. Boros György.

Socinus Faustus emléke.

„Tota ruet Babylon : destruxit tecta Lutherus
Muros Calvinus, sed fundamenta Socinus”,¹

A fenti sorok voltak felírva Socinusnak, a lengyelországi Luclaviceben levő sirkövére, melyeket jó barátja és elvtársa: Statorius Péter szerkesztett volt. E sorok Socinus munkáját szépen jellemzik, ámbár a fundamentum szempontjából még sok más antitrinitárius reformátornak van oroszlánrésze. Az idő azonban mindent megemészt. A sirkőről a felírás lekopott, a sirhant a földdel egyenlővé lett, burjánok lettek urrá ottan, ahol a kegyelet virágainak kellett volna virulniok. Ezt a szomorú elhagyatottságot angol és amerikai unitárius testvéreink vették észre s ők voltak azok, akik szívügyet csináltak a kérdésből. A 20 század eleje az antitrinitárius hithősöknek nagy elégtételt adott. Emlékoszlopot emelnek a Genf melletti Schampel mezőn az 1553-ban megégetett Servét Mihálynak; 1910-ben pedig a Déva vára jövőt munkáló foglyának: Dávid Ferencnek emel méltó emléket a hálás utókor. Mi sem természetesebb, hogy az említett két nagy reformátor mellett nem maradhatott a feledés homályában a Socinus Faustus emléke sem. Socinus ugyan sokban különbözött Servétől és Dávidtól; nem halt vértanu halált, de azért oly sokat tett, a helyesirányú reformáció érdekében, hogy egészen méltán fordult a figyelem feléje.

Legelőször 1879-ben Gordon látogatta meg a sirját, 1910 körül pedig Wendte Károly és Dr. Gannet fejtettek ki tevékenységet a Socinus emlék érdekében. A világháború azonban ezt a tervet is egyelőre lehetetlenné tette, de a háború után Wilbur a megvalósulás stádiumába juttatta. Ez év július végére az emlékoszlop készen lesz. Amikor a Socinus emlékoszlopa elkészül a lengyel-

¹ Ferencz J. Unitárius Kis Tükör 14 lap.